

Tonga

**LAO FAKAANGAANGA
(FAKATONUTONU) KI HE
FAKAMAAU'ANGA POLISI 2019**

LAO FAKAANGAANGA (FAKATONUTONU) KI HE FAKAMAAU'ANGA POLISI 2019

Fokotu'utu'u 'o e Ngaahi Kupu

Kupu

1	Hingoa nounou.....	5
2	Fakatonutonu 'a e kupu 3.....	5
3	Tamate'i 'a e lave ki he Penolo ki he Ngaahi Fakanofu mo e Tu'utu'uni Fakafakamaau	6
4	Fakatonutonu 'a e kupu 85.....	6

FAKAMATALA FAKAMAHINO

7

LAO FAKAANGAANGA (FAKATONUTONU) KI HE FAKAMAAU'ANGA POLISI 2019

**KO E LAO FAKAANGAANGA KI HA LAO KE FAKATONUTONU 'A E
LAO KI HE FAKAMAAU'ANGA POLISI (VAHE 11) KE TO'O 'A E
NGAAHI LAVE KOTOA KI HE PENOLO KI HE NGAAHI FAKANOFU
MO E TU'UTU'UNI FAKAFAMAAU'ANGA MO E 'EIKI SANISELA**

'OKU TU'UTU'UNI 'e he Tu'i mo e Fale Alea 'o Tonga 'i he Fakataha Alea 'o e
Pule'anga 'o pehe:

1 Hingoa nounou

- (1) 'E ui 'a e Lao ni ko e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Fakamaau'anga Polisi 2019.
- (2) Kuo pau ke ui 'i he Lao ni, 'a e Lao ki he Fakamaau'anga Polisi (Vahe 11) 'i hono fakatonutonu, ko e "Tefito'i Lao".

2 Fakatonutonu 'a e kupu 3

'Oku fakatonutonu 'a e kupu 3 'o e Tefito'i Lao 'aki hono tamate'i 'a e kupu-si'i (1) pea fetongi'aki eni –

- “(1) 'E ngofua ki he Tu'i 'i he Fakataha Tokoni, hili hono ma'u ha fokotu'u mei he Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao ke fokotu'u, tali 'a e ngaahi tu'unga 'o e fakangaue'i mo e fakamaau'i 'o e Kau Fakamaau Polisi.”

3 Tamate'i 'a e lave ki he Penolo ki he Ngaahi Fakanofu mo e Tu'utu'uni Fakafakamaau

'Oku fakatonutonu 'a e Tefito'i Lao 'aki hono tamate'i 'o e ngaahi lea "Penolo ki he Ngaahi Fakanofu mo e Tu'utu'uni Fakafakamaau" 'i he feitu'u pe 'e hā ai pea fetongi 'aki ia 'a e ngaahi lea "Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao."

4 Fakatonutonu 'a e kupu 85

'Oku fakatonutonu 'a e kupu 85 'o e Tefito'i Lao 'aki hono tamate'i 'o e lea "'Eiki Sanisela" 'i he feitu'u pe 'e hā ai pea fetongi 'aki ia 'a e lea "Kapineti".

Na'e tali 'e he Fale Alea 'i he 'aho ni 'o 2019.

FAKAMATALA FAKAMAHINO

(‘Oku ‘ikai hoko ‘a e ngaahi fakamatala ni ko ha konga ‘o e Lao Fakaangaanga pea ‘oku fakataumu’a pe ke fakamatala’i hono taumu’a mo e ngata’anga)

- (1) Ko e Lao Fakaangaanga ni ‘oku fekau’aki ia mo e Lao Fakaangaanga (Fakatonutonu) ki he Lao ‘o e Konisitutone ‘o Tonga 2019. Ko e taumu’a tefito ‘o e fakatonutonu ke fetongi ‘a e Penolo ki he Ngaahi Fakanofa mo e Tu’utu’uni Fakafakamaau ‘aki ‘a e Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao ‘i hono fokotu’u ke fakanofa ‘o e Kau Fakamaau Polisi.
- (2) Ko e fakatonutonu ki he kupu 85 ‘o e Tefito’i Lao ke fetongi ‘a e ‘Eiki Sanisela ‘aki ‘a e Kapineti.

Kupu	Kupu lolotonga mo e Fakatonutonu	Fakamatala
2	<p>3 Fokotu’u</p> <p>(1) ~~‘E ngofua ki he Tu’i, hili hono ma’u ha fale’i mei he Penolo ki he Ngaahi Fakanofa mo e Tu’utu’uni Fakafakamaau, fakatatau ki he kupu 83C ‘o e Konisitutone, ke ne fakanofa, fakamaau’i mo fakamalōlō’i ha Fakamaau Polisi pea fokotu’u ‘a e ngaahi tu’unga ‘o honau fakanofa.~~</p> <p><u>(1) ‘E ngofua ki he Tu’i ‘i he Fakataha Tokoni, hili hono ma’u ha fokotu’u mei he Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao ke fokotu’u, tali ‘a e ngaahi tu’unga ‘o e fakangaue’i mo e fakamaau’i ‘o e Kau Fakamaau Polisi.</u></p> <p>(2) Fakatatau ki he kupu ni, kuo pau ki he Fakamaau Polisi ke mālōlō mei he ngaue ‘i he’ene a’usia ‘a e ta’u 72, tuku kehe ‘o ka ‘oange ha livi mālōlō, ‘a ia kuo pau ke mālōlō mei he ngāue ‘a e Fakamaau Polisi ‘i he ngata’anga ‘o e livi mālōlō ko ia.</p>	<p>‘Oku fakatonutonu ‘a e kupu 3 ke ‘oatu ki he Tu’i ‘i he Fakataha Tokoni hili hono fokotu’u atu ‘e he Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao ‘a hono fakanofa mo tali ‘a e ngaahi tu’unga ‘o e fakangaue’i mo hono fakamaau’i ‘o e Kau Fakamaau Polisi.</p>

	<p>(3) Neongo ‘a e kupu si‘i (2), ‘e ngofua ki ha tokotaha kau ai ha Fakamaau kimu‘a, ‘i ha faingata‘a ‘i he ngaue fakamaau ‘oku hoko fakafokifa pea ‘oku pau ke fai ha me‘a ki ai, ke fokotu‘u ko ha Fakamaau hili ‘ene a‘usia ‘a e ta‘u 72.</p>	
<p>3</p>	<p>2 Fakamaau Polisi Lahi</p> <p>(1) ‘Oku ngofua ki he Tu‘i, hili hono ma‘u ha fale‘i mei he ~~Penolo ki he Ngaahi Fakanofa mo e Tu‘utu‘uni Fakafakamaau~~ <u>Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao</u> ke fakanofa ha Fakamaau Polisi Lahi.¹</p> <p>(2) Ka ‘ikai lava ‘e he Fakamaau Polisi Lahi ke fai ‘a e ngaue faka-Fakamaau Polisi Lahi koe‘uhi ko ha mahaki‘ia, mama‘o, kaunga ki ha hopo pe ‘uhinga kehe, ‘e ngofua ki he Tu‘i, hili hono ma‘u ha fale‘i mei he ~~Penolo ki he Ngaahi Fakanofa mo e Tu‘utu‘uni Fakafakamaau~~ <u>Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao</u> ke fokotu‘u ha taha fe‘unga mo taau ke Fakamaau Polisi Lahi.²</p> <p>(3) Ko ha tokotaha ‘oku le‘ole‘o ko ha Fakamaau Polisi Lahi ‘oku ne ma‘u ‘a e ngaahi mafai, ngaahi fatongia mo e ngaahi ngafa ‘o e Fakamaau Polisi Lahi.³</p> <p>(4) Ko e Fakamaau Polisi Lahi —</p> <p>(a) ko e ‘ulu ia ki hono fakalele ‘o e ngaue ‘a e Fakamaau Polisi fakatatau ki he Lao ni mo ha to e Lao kehe; pea</p>	<p>‘Oku fakatonutonu ‘a e kupu 2 ke fetongi ‘a e lave ko ia ki he Penolo ki he Ngaahi Fakanofa mo e Tu‘utu‘uni Fakafakamaau ‘i he Tefito‘i Lao ‘aki ‘a e Komision Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao.</p>

	<p>(b) 'e ngofua ke fakamaau 'i ha hopo 'i he Fakamaau'anga Polisi.⁴</p> <p>4 Ngaahi lakanga 'oku ava</p> <p>Kapau 'oku hoko 'e 'i ai ha lakanga 'oku ava neongo 'i he founga fe 'a e 'atā ko ia 'e ngofua ki he Tu'i, hili hono ma'u ha fale'i mei he ~~Penolo ki he Ngaahi Fakanofu mo e Tu'utu'uni Fakafakamaau~~ <u>Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao</u> ke ne fakanofu ha taha ki he lakanga 'oku ava ko ia.</p> <p>5 Ko e ngaahi fakanofu le'ole'o</p> <p>'E ngofua faka-lao ki he Tu'i, hili hono ma'u ha fale'i mei he <u>Komisoni Ngaue Fakafakamaau mo Fakalao</u> ~~Penolo ki he Ngaahi Fakanofu mo e Tu'utu'uni Fakafakamaau~~ ke tu'utu'uni 'o kapau 'oku 'aonga ke fekau ki ha Fakamaau Polisi pe ha taha fe'unga mo poto ke fakafofonga pe tokoni ki ha Fakamaau Polisi kehe 'i he fai 'o 'ene ngaue pea 'e 'i he Fakamaau Polisi pe fakafofonga ko ia 'a e ngaahi mafai kotoa pe 'o hangē 'oku 'iate ia 'oku ne tokoni pe fakafofonga ki ai pea te ne ma'u 'a e ngaahi malu'i 'o tatau mo e Fakamaau Polisi 'a ia 'oku ne tokoni pe fakafofonga ki ai.</p>	
<p>4</p>	<p>85 Ko e anga 'o e fai 'o e fuakava</p> <p>'E fai 'a e ongo fuakava ni pea fakamo'oni 'i he 'ao 'o e ~~'Eiki Sanisela~~ <u>Kapineti</u>:</p> <p>Pea kapau 'e fakanofu pe ha Fakamaau Polisi 'i ha vahefonua kehe 'e ngofua ki he ~~'Eiki Sanisela~~ <u>Kapineti</u> ke tu'utu'uni ke fai 'a e ongo fuakava ni 'i he 'ao 'o e</p>	<p>'Oku fakatonutonu 'a e kupu 85 ke fetongi 'a e lave ki he 'Eiki Sanisela 'aki 'a e Kapineti.</p>

	<p>Kovana Ha'apai pe Kovana Vava'u 'o hangē ko ia 'oku ha faingofua pea 'e 'i he Kovana ko ia hili 'i he fai mo fakamo'oni ki he ongo fuakava ko ia ke 'atu ki he ~~Eiki Samisela~~ Kapineti koe'uhi ke fokotu'u ia 'i he foliō.</p>	
--	--	--

Hon. Sione Vuna Fa'otusia
Minisita Lao mo e Pilisone

¹ Fakalahi 'e he Lao 21 'o e 1942 pea fakatonutonu 'e he ngaahi Lao 29 'o e 1988, 10 'o e 2006 mo e 46 'o e 2010

² Fakatonutonu 'e he ngaahi Lao 29 'o e 1988 mo e 46 'o e 2010

³ Fetongi 'e he Lao 10 'o e 2006

⁴ Fetongi 'e he Lao 10 'o e 2006